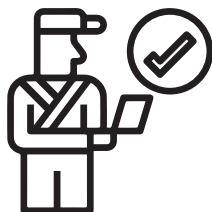

Mirades alternatives sobre seguretat

Índex

1. Seguretat és tenir una vida digna	6
2. Una seguretat feminista i antiracista	8
3. Acabar amb la criminalització i l'estigmatització	11
4. Recuperem l'espai públic i la vida en comú	13
5. Despolicialització	15
6. Mediació	17
7. Justícia transformativa per estar més segures	19

Presentació

La seguretat és tot menys un concepte objectiu i tècnic. Poques vegades, però, ens atrevim a abordar aquesta qüestió des de l'activisme de base i comunitari i posem sobre la taula si hi ha models de seguretat transformadors. En el cas que n'hi haguessin, caldria preguntar-nos en què ens agradaria que es basessin. Mentrestant, l'imaginari tradicional i conservador de la seguretat, defensat pel populisme punitiu, va imposant-se i estenent-se. Cada vegada hi ha més mesures de control social combinades amb les tecnologies de vigilància i una tendència creixent a confiar la seguretat i el benestar de la gent a la policia. També a demanar penes més dures i la creació de més presons, malgrat l'evidència que aquestes no només no ens fan sentir més cuidades, acompanyades i protegides, sinó que alimenten les violències en lloc d'eliminar-les de soca-rel.

Aquesta perspectiva ha anat impregnant, també, les formacions polítiques aparentment situades a l'esquerra que, davant de qualsevol conflicte social o, fins i tot, de convivència, ofereixen fórmules molt similars a les de la dreta per tal de presentar-se com a garants de l'ordre social, econòmic i de gènere injust i desigual que, alhora, és causa de bona part dels problemes de seguretat als nostres pobles i ciutats. L'enèsim exemple d'aquesta deriva securitària el trobem en l'actual govern municipal de Manresa que, davant l'augment de la percepció d'inseguretat d'una part de la població, aposta per ampliar els efectius i les funcions policials i per estendre la videovigilància i altres mètodes de control social generalitzat, com a recepta suposadament dissuasòria que s'ha provat ineficaç una vegada i una altra, però que ha estat molt efectiva, això sí, per a restringir i obstaculitzar l'accés a l'espai públic de molts sectors de la societat. Davant l'auge dels discursos que aviven la por per justificar polítiques punitives, estigmatitzadores i segregacionistes, des de la Xarxa d'Estructures Populars i Comunitàries (XEPC) de Manresa hem considerat oportú reflexionar al voltant de la seguretat des d'una visió diametralment oposada a l'hegemònica, amb la voluntat d'aportar algunes eines col·lectives i idees per ajudar a construir comunitats segures per a totes les persones i lliures de violències.

La Xarxa d'Estructures Populars i Comunitàries de Manresa està integrada per diverses organitzacions i col·lectius que compartim una manera de participar en la realitat de la nostra ciutat des del suport mutu i la construcció d'una comunitat que sorgeix de les veïnes i per les veïnes. Com que havíem hagut d'intervenir en algunes ocasions per aturar brots racistes i com que estàvem preocupades per la deriva securitària de la ciutat, des de la XEPC vam decidir crear un grup de treball intern en què es va detectar, com a primera necessitat, la de formar-nos políticament per tenir unes

bases comunes des de les quals partir. Per això el febrer del 2022 vam organitzar una primera trobada formativa en què van participar una quarantena de persones de la xarxa, però també col·lectius i entitats de la ciutat i d'altres territoris que compartim preocupacions i perspectives similars a les nostres.

Arran de les reflexions d'aquell dia i d'altres aspectes en què hem volgut aprofundir, sorgeix aquest llibret que sintetitza algunes de les idees, propostes i experiències que ens semblen més valuoses per plantejar futurs eixos de treball. La voluntat és que aquest text sigui compartit i enriquit entre totes!

El primer punt del text versa sobre què entenem per seguretat, tot relacionant-la amb la **necessitat de tenir una vida digna** i contraposant-la a la mirada reduccionista que ens ofereix el paradigma imperant. El segon punt qüestiona el centre al voltant del qual s'han pres les decisions sobre seguretat (home-blanc-classe mitjana) tot inserint-hi una mirada **feminista i decolonial**. Per altra banda, molta de la percepció d'inseguretat que pot tenir la població ha estat atada per l'alarmisme, **l'estigmatització i la criminalització** política i mediàtica, un aspecte que abordem en el tercer punt del llibret. En el quart text, en canvi, defensem la necessitat de **recuperar l'espai públic i la vida en comú** com a principal antídoto a l'aïllament social que incrementa les pors. En el cinquè punt ens posem valentes i **qüestionem l'estament policial** com a eina de resolució dels conflictes que sorgeixen a la societat i com a generadora de seguretat, tot recordant que la seva funció principal és la de perpetuar les desigualtats socials. En el sisè punt i com a conseqüència de l'anterior exposem la necessitat d'apostar per a una **mediació i gestió no violenta dels conflictes que posi al centre el teixit social i veïnal**, de les estructures populars i dels processos comunitaris com a eines i espais d'apoderament col·lectiu. Finalment, hem volgut abordar la necessitat de **justícia transformativa**, com a paradigma pràcticament desconegut en les nostres societats, per començar a somiar amb alternatives reals i integrals al sistema punitiu, que en lloc d'enfocar-se en la venjança posin el pes en la justícia social i la reparació.

Han quedat, sens dubte, moltes idees per abordar, però la pretensió és fer accessible aquest llibret al màxim nombre de persones possible. Moltes de les reflexions que aquí s'exposen s'han generat a partir de les aportacions, els debats i els aprenentatges col·lectius de moltíssimes persones que no s'han acontentat amb allò que observaven. Amb aquesta síntesi, esperem humilment posar el nostre gran de sorra en aquest desig de transformació social per fer que la vida de totes valgui la pena ser viscuda.

1. Seguretat és tenir una vida digna

A l'hora d'abordar qualsevol debat sobre la seguretat hem d'entendre a què ens referim. El model hegemònic actual aborda la seguretat des de la perspectiva impulsada pel liberalisme tot partint d'una de les seves màximes: el contracte social. Els individus, (convertits en ciutadans) entreguen la seva llibertat a canvi que l'Estat es faci càrrec de la seguretat. Així, massa sovint relacionem seguretat amb seguretat ciutadana.

Des de l'òptica de la seguretat ciutadana l'actor principal és l'Estat, que converteix les persones i les comunitats en un mer subjecte passiu que és objecte de les mesures que pren, concentrant el focus de l'acció en el manteniment de "l'ordre públic" i el control de la criminalitat i la delinqüència, normalment a través de l'enfortiment de les mesures policials i del control social -com ara l'increment del nombre d'agents o la instal·lació de càmeres de seguretat, per citar només dos exemples-. En aquest sentit, el concepte de seguretat ciutadana es queda curt a l'hora de parlar sobre una seguretat que ens interpel·li a persones i comunitats -en totes les seves dimensions i complexitat-, cercant defugir ser objectes d'una acció estatal i mirant d'aconseguir esdevenir subjectes de la nostra pròpia seguretat.

Podríem, en efecte, abordar una altra idea de seguretat més holística o integral?

Un concepte que intenta ampliar la visió reduccionista de la seguretat ciutadana és el concepte de seguretat humana, que incorpora els abusos per part de l'Estat a les persones i que entén que universalitzar drets i llibertats és una de les millors maneres d'assolir seguretat per a un nombre més elevat de gent. En aquesta línia ens pot ajudar el fet de conèixer el Desenvolupament a Escala Humana que clarifica quines són les necessitats de l'ésser humà en els diferents períodes de la història són les mateixes. Allò que canvia és la manera com es satisfan i de quina manera s'han de satisfer, essent generalment una elit que en privilegia els interessos. Aquest enfocament agrupa les necessitats en diverses categories: de subsistència, de protecció, d'afecte, d'enteniment, de participació, d'oci, de creació, d'identitat i llibertat. Així, difícilment podrem considerar que una persona està segura si pateix violència a mans dels seus familiars, si no té accés a la salut sexual i reproductiva, si no pot alimentar les seves criatures o si és objecte de batudes policials de forma periòdica

pel color de la seva pell. El reconeixement d'aquests vincles, d'aquesta continuïtat entre la inseguretat i les violències que es viuen a l'espai públic i privat -a casa, en el si de la família, al carrer, a la comunitat, a la ciutat o per part de la policia i de l'Estat-, és bàsic per a pensar polítiques i propostes de seguretat que actuïn sobre l'origen de la desigualtat, la vulnerabilitat i de les amenaces a la nostra vida i integritat física.

Per estar més segures, doncs, ens hauríem de plantejar constantment com satisfer aquestes necessitats. I més enllà d'això, preguntar-nos qui és que ens impossibilita satisfer-les. Per això és imprescindible parlar de la desposseïció de riquesa que suposa l'actual model econòmic. Parlar de com és el capitalisme el principal generador d'inseguretats. Per què seguretat és tenir una feina digna. Seguretat és no patir per arribar a final de mes. Seguretat és l'accés garantit a la sanitat i l'educació. Seguretat és tenir una vida digna.

Un exemple de concepció integral de seguretat radicalment diferent de la de les societats occidentals ens l'ofereixen els pobles originaris que consideren la satisfacció de les seves necessitats amb consonància amb el seu entorn i que lluiten a favor del benestar col·lectiu de les seves comunitats. Un benestar que no és res més que estar bé amb tot el que els envolta, estar en harmonia i equilibri amb els seus, amb la comunitat, amb el territori que habiten i, en general, amb el món. Una seguretat on la comunitat és el seu principal agent i que entén que hi ha diferents dimensions de l'ésser que tenen necessitats, però que, per altra banda, també la resolució d'aquestes necessitats implica respectar les seves tradicions i les formes d'entendre el món. La Guardia Indígena del Cauca (Colòmbia) són una mostra de com són possibles altres formes de seguretat que parteixen de lectures pròpies i que sorgeix de la comunitat mateixa.

És moment per a construir les nostres pròpies idees o formes de seguretat basades en les nostres realitats, benestars i necessitats. Necessitem idees de seguretat sorgides de les nostres comunitats com a principals agents de la seva cura, sempre que se situïn dins del marc de les nostres possibilitats i oportunitats. Repensar-nos és la nostra invitació.

2. Una seguretat feminista i antiracista

Plantejar un únic concepte de seguretat sense revisar com és viscuda de forma diferent segons el gènere, l'orientació sexual, la classe social, l'origen ètnic o l'estatus legal és, ras i curt, reservar per a una elit el dret a una vida lliure de violències.

1. Les necessitats al voltant de la seguretat, també des de l'àmbit local, han estat, en molts casos, definides en funció de les experiències a l'espai públic d'un grup molt concret dins la societat -els homes blancs, heterossexuals i amb una bona posició econòmica- que és qui ocupa majoritàriament els espais de decisió i poder a la nostra societat.

La seguretat, en comptes de ser un camp tècnic i objectiu, és un concepte profundament subjectiu. El que es designa i s'assenyala com a una amenaça que cal abordar depèn de motivacions i prioritats polítiques i ideològiques, i d'una determinada vivència de la inseguretat i de la vulnerabilitat. Les amenaces a la seguretat són, doncs, definides des d'una posició concreta al món en relació amb els sistemes d'opressió, de desigualtat i de discriminació (el capitalisme, el patriarcat, l'ordre racista) i a les violències amb què aquests operen, és a dir, les violències estructurals. Aquestes són viscudes en el si de les comunitats. En efecte, no són fenòmens aïllats, sinó que tenen múltiples vincles entre elles. Precisament, les perspectives feministes i anticolonials sobre seguretat fan una crítica integral a la visió imperant de seguretat, especialment pel que fa a qui ha de ser el subjecte de la seguretat, quines són les amenaces que enfrontem de forma quotidiana i com responem davant d'elles.

Això no obstant, les perspectives feministes i antiracistes han estat llargament absents de les polítiques i visions sobre la seguretat, malgrat trobar-ne experiències de polítiques puntuals. Per exemple, en l'àmbit local, s'han incorporat propostes com ara la il·luminació d'algunes zones i carrers o polítiques sobre violències sexuals en entorns d'oci nocturn, sense abordar el paper dels rols de gènere i de la construcció de la masculinitat i la feminitat en les violències comunitàries. Propostes fragmentàries i mancades d'una perspectiva feminista i interseccional, que a més no qüestionen la conflictiva relació entre l'Estat i les dones, persones LGTBI+ i persones racialitzades i migrades, per la implicació que la institucionalitat té en el manteniment i la reproducció de polítiques i estereotips que perpetuen les violències de gènere i racistes. Per exemple, responent als reptes i amenaces de seguretat únicament des d'aparells punitius (de càstig)

com els cossos policials -amb greus mancances en la comprensió i gestió no violenta dels fenòmens socials- o les polítiques carceràries. Entenent, a més, que la presó representa un instrument amb un biaix de classe, gènere i raça evident, que castiga amb especial duresa certes poblacions i que, lluny de fer més segures les vides de les persones, pot contribuir a posposar el problema o a perpetuar la desigualtat i la violència estructural –també de gènere– contra les persones preses.

Aquestes propostes, doncs, no només no es basen en la transformació de les violències socials i la construcció de societats vinculades, pacífiques i segures, sinó que són incapaces de garantir la no repetició de les accions perquè no n'aborden les causes: ni les superficials, ni les profundes, ni les estructurals. És necessari, per tant, bastir respostes comunitàries basades en la transformació dels patrons de gènere i racials que alimenten les violències i confrontar les institucions que perpetuen les violències patriarcal i racistes. Tot plegat s'ha de fer amb eines com l'acompanyament comunitari enfront de les violències, la despolicialització del circuit d'atenció a dones i persones LGTBI+, la sensibilització, la prevenció, l'educació, la justícia restaurativa, la transformació de conductes, el treball amb masculinitats/feminitats i la intervenció amb homes joves des d'una perspectiva feminista i decolonial.

2. El paradigma de la seguretat ciutadana no és en absolut neutral, sinó que es basa en construccions i estereotips de gènere i racials.

La seguretat ciutadana com a paradigma basat en el greuge individual i descontextualitzat d'una persona a una altra -víctima i victimari- utilitza les construccions de la feminitat i la masculinitat, de què és ser i comportar-se com un home, una dona o altres tipus d'identitats i categories. I, a més, els atorga diferents graus de perillositat i capacitat de decisió, presentant-les més habitualment com a amenaça social o bé com a subjecte a protegir.

Així, la seguretat reproduïx el que anomenem categories de gènere normatives, alimentant certes normes socials, pautes de comportament, rols, models, ideals i valors. En el cas de la feminitat, la norma vincula ser i comportar-se com una dona a la necessitat de protecció, la infantilització permanent, la fragilitat i la manca d'agència (incapacitat de decidir i actuar per una mateixa), però també a la presumpció de culpabilitat, recel i sexualització. És evident que a l'espai públic es despleguen polítiques que descontextualitzen i distorsionen el funcionament de les violències sexuals i que s'aprofiten les qüestions vinculades a la seguretat de les dones per a reforçar la seva exclusió de l'espai públic i de decisió. És el cas de les narratives de terror sexual, que generen un nivell d'alarma i de por entre les dones enfront de les agressions sexuals al carrer que s'usa per a disciplinar-nos i recordar-nos quin lloc hem d'ocupar -l'espai privat- i quins

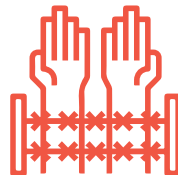
comportaments són adequats, mentre continuen plantejant la presència policial com a única resposta. Davant d'aquests discursos, es poden plantejar dues propostes de forma immediata: un espai públic on tothom sigui corresponsable del benestar de la resta, a través, per exemple, de campanyes de pedagogia profunda i massiva sobre el consentiment i la llibertat sexual i el disseny de rutes segures amb participació de les entitats i col·lectius feministes i antiracistes.

Alhora, la majoria de narratives sobre la seguretat observen els joves i, especialment els homes joves i dins d'aquests els homes joves migrants o racialitzats, com a enemic públic número u de la seguretat pública. S'alteritzen i deshumanitzen determinats grups que serveixen com a boc expiatori de tots els mals, sense aprofundir, de nou, en el context i les causes per les quals succeeixen les violències socials, posant l'èmfasi en el seu origen. Per contra, no es qüestiona el rol de la construcció hegemònica de la masculinitat, vinculada a la imposició mitjançant la violència, a la competitivitat i al corporativisme masculí, com a variable de la inseguretat, malgrat que els homes joves són alhora els principals perpetradors i les principals víctimes de la violència a l'espai públic. El factor relacional i contextual del gènere fa, doncs, necessari revisar l'estereotip de víctima/victimari per entendre com es construeixen, s'interrelacionen i es retroalimenten les violències i la criminalitat.

3. En tercer lloc, la seguretat des d'una perspectiva holística i integral està profundament relacionada amb la consciència de la nostra vulnerabilitat, la construcció de vincles i la gestió de la cura, que no és neutral en termes de gènere i racials.

La seguretat i la sensació de seguretat estan íntimament relacionades amb l'existència o fragilitat de vincles socials i la gestió de la cura i de la vulnerabilitat humana, que es distribueix de forma desigual en funció del gènere, la classe i l'origen, de tal manera que la sensació de la vulnerabilitat serà diferent en el cas d'una dona gran que viu sola, d'una persona desnonada o d'un home de mitjana edat propietari d'una empresa. Alhora, la gestió de la cura recau majoritàriament, de forma falsament naturalitzada i gratuïta, en les dones treballadores i, en especial, en les dones migrades, per l'efecte de la cadena global de les cures. Al mateix temps, les dones acabem assumint progressivament més i més el pes en el sosteniment i la reproducció de la vida humana, davant de la retirada de l'Estat, en mans del capital financer i la desregulació. El que el feminisme decolonial proposa és una seguretat comunitària i quotidiana que situï la vulnerabilitat al centre dels debats i de les pràctiques polítiques i que passi per la recuperació dels vincles comunitaris, la defensa dels territoris i de la vida i la responsabilització col·lectiva en la gestió de la cura.

3. Acabar amb la criminalització i l'estigmatització

Quan parlem de criminalització i estigmatització ens pot ser molt útil el concepte d'alteritat. L'alteritat és el procés mitjançant el qual els membres d'un grup social s'expliquen i es creen una imatge de com són els altres a la seva vida. Molt sovint aquest procés respon a les relacions de poder i autoritat dels grups socials amb més privilegis per categoritzar als altres de forma estereotipada. Les mateixes imatges mentals que es creen dels altres solen suposar a més a més un reforç de la pròpia identitat.

La construcció (conscient o inconscient) d'alteritat és la que permet vulnerar drets de persones que si no haguessin estat prèviament estigmatitzades, serien molt difícils de justificar. Relacionar grups sencers de població amb la generació d'inseguretat és el pretext per negar drets. La criminalització i estigmatització de determinats col·lectius és habitual. Les polítiques públiques en moltes ocasions perpetuen i reforcen imaginaris, en lloc de centrar-se a donar solucions a les necessitats materials de les persones.

Els mitjans de comunicació són uns dels principals responsables en la contribució a la fractura de la cohesió social i fragmentació de la societat que això suposa. Es lucren amb l'alarmisme de les notícies de successos, que ressaltant l'espectacularitat dels conflictes quotidians augmenten la quantitat de clics. Permeten les notícies d'empreses de seguretat privada que incrementen a consciència la por a ser robat, a què t'okupin el pis, a viure tranquil. Massa sovint tendeixen a fer d'altaveu de la versió policial, validant-la i posant el focus d'atenció al fet ocorregut en comptes del marc estructural que l'ha generat. Malauradament, és una excepció dins del periodisme trobar investigacions que situïn les desigualtats com la font dels conflictes que s'hi descriuen. És habitual, doncs, que es doni veu a les víctimes que per exemple han patit un furt i que es negui la veu a col·lectius de persones, que de per si ja els hi és negada, quedant sobrerepresentades unes determinades opinions.

És per això, que si volem actuar en favor de la cohesió i generar comunitats fortes, cal actuar contra els tractaments racistes i estigmatitzadors que es fan des dels mitjans, denunciant-ho públicament. També està al nostre abast intervenir als debats que formen els lectors als comentaris de les notícies, on acostumen a estar absents discursos transformadors.

Aquesta estigmatització i criminalització tenen un impacte molt fort sobre la vida material de moltes persones. Un dels exemples més evidents d'aquest fet són les identificacions policials per perfil ètnic. La identificació per perfil ètnic és una pràctica policial molt habitual i normalitzada en societats en què conviuen persones amb pluralitat d'orígens ètnics i racials. Consisteix a seleccionar les persones a qui identificar no en funció dels seus actes, sinó en funció dels seus trets físics o ètnia. No en funció del que han fet, sinó en funció de "el que semblen". A la pràctica, les aparences ètniques i racials no hegemòniques són, per la policia, un motiu de sospita sota el qual es justifica el control identitari sistemàtic de determinats grups. I és que segons dades dels Mossos d'Esquadra, un 54 % de les identificacions corresponen a persones estrangeres. Tenint en compte que a Catalunya la població estrangera representa el 13,7 % del total, això suposa que la probabilitat d'una persona estrangera de ser aturada per la policia multiplica per 7,4 la d'una que sigui estatal. Segons un informe de SOS Racisme en el 81 % dels casos, les persones identificades no van ser portades a comissaria, el que indica de manera evident que no estaven cometent cap acte delictiu.

La identificació per perfil ètnic no només deixa seqüeles a l'individu que és identificat, ja que se li genera por i desconfiança i suposa una greu vulneració dels drets humans, sinó que va més enllà: fomenten la criminalització, legitimen i alimenten l'estigma social de criminalitat associat als col·lectius racialitzats i migrants. D'altra banda, la presència policial genera una sensació d'inseguretat i alerta als carrers i es crea un fals clima d'emergència social que després veu la seva traducció en discursos polítics xenòfobs i racistes.

Deixar de tenir una actitud passiva davant les identificacions i passar a ser actors de visibilització i denúncia és l'única manera reduir el marge de discrecionalitat i impunitat de què disposen els agents actualment. Un exemple el trobem a Madrid amb les Brigadas Vecinales de Observación de Derechos Humanos, un col·lectiu format per veïnes que va tenir la seva activitat entre finals de la primera i principis de la segona dècada d'aquest segle. Un dels seus objectius va ser visibilitzar les pràctiques sistemàtiques i constants de vulneració de drets i llibertats fonamentals. Per fer-ho, sortien al carrer amb armelles que els identificaven per observar i documentar la tasca policial amb relació als controls racistes amb la finalitat d'exercir un repudi públic i constant d'aquests operatius. L'exercici de la desobediència civil contra la criminalització d'una part de la societat, va ser també una oportunitat de trobada amb les persones que eren objecte d'aquestes batudes. L'àmbit d'actuació de les Brigadas no es va quedar aquí, sinó que van arribar a portar a judici la Delegació del Govern a judici per vulneració de drets fonamentals i a denunciar l'estat espanyol a l'ONU.

4. Recuperem l'espai públic i la vida en comú

Hi ha un consens dins la criminologia en afirmar que el temor de les persones a ser víctimes d'un delictes moltes vegades no es correspon amb les possibilitats reals de patir-lo. O el que vindria a dir el mateix: sovint no hi ha una correspondència directa entre l'augment dels delictes i la percepció d'inseguretat. Què és llavors el què ens fa sentir més o menys segures?

Autors com Samson defensen que aquelles persones que viuen en barris amb més llaços comunitaris experimentarien menys nivells de por i que l'individualisme i l'aïllament social no afavoreixen al fet que ens sentim segures.

I és que l'espai comú com espai de vincles i punt de trobada ha anat perdent protagonisme. Avui dia hi ha una forta ofensiva en convertir-lo en un simple espai de circulació, únicament amb l'interès que les persones l'utilitzin en la mesura que hi puguin consumir. Aquest canvi d'ús d'acord amb les lògiques del capital, ha desposseït a les persones d'una de les eines que li aportava més seguretat: el vincle i la coneixença recíproca amb les veïnes.

Així doncs, l'espai comú (el carrer), esdevé un espai segregador i individualitzador de la societat. Cada vegada coneixem menys les nostres veïnes i les persones amb qui compartim espais diàriament. La construcció-conversió de barris residencials en barris-dormitori, l'abandonament per a l'especulació de determinades zones de les ciutats, l'abandó del petit comerç per al benefici de les grans superfícies... han estat algunes de les mutacions que han anat restant vida a uns barris que de mica en mica han anat perdent la pròpia identitat.

I això només alimenta aquesta sensació de sentir que no podem confiar en ningú, que tothom pot posar en perill la nostra integritat. Els constants missatges criminalitzadors i estigmatitzadors (des dels mitjans de comunicació fins a les mateixes actuacions policials) creen un "altre" que temem i ens tanca més a nosaltres mateixos.

Aquesta mercantilització de l'espai públic desemboca en unes ciutats on no tothom té dret a habitar-les. Les persones pobres se les expulsa de l'espai públic a través d'ordenances de civisme i d'un urbanisme pensat estrictament perquè no els hi sigui habitable. En són una bona mostra les construccions fetes expressament perquè ningú s'hi pugui aturar a descansar (com ara els bancs individuals) o de persones sense sostre multades per dormir al carrer. La mercantilització de l'espai públic es fa palesa amb exemples com el següent: si beus alcohol sense aturador a una terrassa d'un bar, està perfecte. En canvi, si beus en un banc amb uns amics, és un perill i és una cosa a perseguir (sobretot en determinades zones). Alhora, certs grups socials experimenten l'espai públic com a un espai més insegur que el privat, per les violències racistes i sexistes que s'hi viuen i que, si bé es repliquen en les comunitats i nuclis familiars, aquestes constitueixen en últim terme un refugi envers el maltractament institucional, com recordava la feminista antiracista referent bell hooks.

La qualitat de la convivència i la socialització de la cura estan relacionades o subjectes a un espai públic de qualitat i al seu gaudi, per la qual cosa serà necessària una resignificació de l'espai comú com a espai de circulació i cívica, que combati l'urbanisme pensat per aïllar-nos, tot creant espais no mercantilitzats que permetin trobar-nos i crear vincle les unes amb les altres. Un carrer on ens coneguem i que, per tant, signifiqui un carrer amb què confiem, un espai on ens sentim còmodes i lliures de pors i prejudicis. Un espai més viu, amb més activitat i on no simplement transitar, un espai de trobada on aprendre de la comunitat i constatar que és el vincle i la coneixença de les altres el que ens fa sentir a gust on vivim.

Les notícies alarmistes generen una percepció d'inseguretat que fa que percebem els carrers com a cada cop més hostils. A un model de seguretat que ens vol aïllades i soles a casa hem de contraposar un model que signifiqui la intensificació de la vida en comú. Per això els Ateneus, els Centres Socials, els Casals, les associacions de veïns i veïnes, les entitats del lleure i de cultura popular, i en general tot el teixit que generi espais de trobada amb valors d'horitzontalitat i suport mutu són imprescindibles.

5. Despolicialització

Avui en dia, sembla que qualsevol conflicte que pugui sorgir en la societat només es pugui abordar des de l'àmbit policial.

Però la policia és un invent relativament recent. Els estats van crear-la al segle XVIII per poder reaccionar a les revoltes socials que començaven a ser incontrolables. Ja des dels seus inicis, la policia serví com a mecanisme reproductor de desigualtat, ajudant a aturar les creixents demandes socials. Avui en dia continua existint i sent una força d'ordre i seguretat, dedicat a defensar sobretot l'Estat i l'ordre existent.

L'aparell policial no està pensat per defensar la població. Tal com defensa el veterà estudiós de la policia David Bayley, la policia no impedeix els delictes ni hi és per protegir-nos dels "dolents"⁽¹⁾. Aquest imaginari, creat a través de sèries i pel·lícules, es desmenteix clarament fent-se patent que la detenció de persones per delictes greus és una cosa poc habitual pels agents uniformats. La part principal del temps d'un policia es dedica a patricular i posar multes o detenir persones per delictes menors. També afirma que no hi ha cap mena de correlació entre el nombre de policies i les taxes de delinqüència, així que de res serveix malbaratar els diners públics en més policies i no destinar-los a la redistribució o als drets socials.

La policia només té en compte el què s'anomena dret penal d'autor: únicament considera el delicte sense preocupar-se per les causes que l'han provocat. A més a més, no va a l'arrel del problema per solucionar els conflictes. Al contrari, un cop es deté o s'empresona el "delinqüent" es crea la falsa idea del restabliment com si en la normalitat tot anés com una seda i el problema fossin persones concretes inadaptades en lloc d'un model de societat profundament injust i amb un sistema de valors malaltís.

(1) David Bayley, *Police for the Future*, Oxford, UK, Oxford University Press, 1996, pp. 25-28.

Molta de la població que ha quedat econòmicament exclosa sent una profunda animadversió cap aquesta institució que en lloc de ser una tuteladora dels seus drets es converteix en una de les principals picoadores.

A aquestes altures també podem dir que molts dels intents per transformar la policia en una institució lliure d'autoritarisme no han fructificat. És significatiu el redoblament d'esforços per legitimar-la socialment. Els constants abusos de poder dels cossos policials s'alternen cada cop més amb una la voluntat de mostrar una cara més amable a través de la denominada com a policia de proximitat, que permet integrar les seves urpes i les seves lògiques en espais que fins fa pocs anys els hi eren desconeguts: una comunitat o barri, en llocs com escoles o instituts, un centre de gent gran, una reunió d'una associació de veïns o altres. En aquesta línia també aniria l'assumpció de cada cop més tasques no directament relacionades amb la seva funció com podrien ser l'acompanyament en violències sexuals i de gènere o les formacions en ciutadania o prevenció de les drogodependències.

La cosmovisió pròpia de l'estament policial parteix del perill com a mirada. És per això que sempre intentarà estendre el control social i d'immiscir-se en les llibertats més bàsiques. L'extensió de càmeres pels carrers pel control poblacional n'és potser l'exemple més visible. La policia afronta els problemes socials com una simple gestió de risc, comportant a la pràctica una estigmatització i categorització de la població segons el seu presumpte nivell de perillositat. En aquesta mirada de brotxa gorda, es discrimina "preventivament" a moltíssimes persones.

Des de les lluites que denuncien els constants assassinats policials amb biaix racista als EUA han ressorgit les propostes de desinversió en l'estament policial per invertir en educació, sanitat, salut mental, mediació...

Hem de caminar cap a un model on la policia cada cop se la retiri de més espais i guanyin terreny les comunitats empoderades que treballen per resoldre els seus propis problemes partint des dels mecanismes de mediació comunitària crítica.

6. Mediació

Els conflictes són part indestriable de la convivència i la relació social, desfermats per idees, sentiments, actituds o interessos oposats que poden entrar en xoc i que, sovint, reflecteixen malestars per una distribució desigual del poder. Malgrat que la concepció sobre els conflictes socials que estenen institucions i, especialment, cossos policials és pràcticament sempre negativa -els conflictes són quelcom a esclafar- canalitzats de forma transformadora permeten avançar cap a formes de relació i societats més justes i igualitàries. Tanmateix, un conflicte polític, social o personal desatès, sigui de forma inconscient o perquè fa aflorar una situació de desigualtat que no interessa canviar, pot derivar fàcilment en l'augment de la violència interpersonal i col·lectiva i, en conseqüència, en l'augment de la inseguretat.

Per a gestionar conflictes de convivència i seguretat i canalitzar-los cap a situacions transformadores, existeixen eines de resolució de conflictes alternatives al sistema penal, com la mediació comunitària i la facilitació, processos flexibles, participatius i que permeten intervenir quan el conflicte és en els estadis inicials i, per tant, actuar de forma preventiva i estratègica, no només reactiva. La mediació, per una banda, implica la intervenció d'un tercer actor, imparcial i neutral, que ajuda les parts a acostar-se i a comunicar-se per a fer emergir la situació que ha motivat la disputa, i acompanya la cerca d'una solució que satisfaci totes les parts en la major mesura possible. Mentre que la facilitació treballa per crear un bon clima relacional i una comunicació òptima dins dels grups. La neutralitat, però, és un concepte qüestionat, ja que la persona medidora està al seu torn imbuïda d'unes visions, estereotips, construccions mentals prèvies i posició al món, que poden condicionar l'agenda de qüestions en què es posa èmfasi o que s'ignoren o la consideració de factors estructurals d'explotació i opressió que motivin o condicionin el conflicte. Partint, doncs, de la fal·làcia de la neutralitat, és interessant explorar el que s'anomena "mediació transformadora o transformativa" (Folger, 2008), que posa el focus no en la resolució, sinó en la transformació de les interaccions destructives de les parts en conflicte, buscant generar un clima d'enteniment que permeti afrontar posteriorment els temes més conflictius. És una mediació que emfatitza les condicions que crea, els vincles i les dinàmiques generats en el procés, i no tan sols l'objectiu final o l'acord a assolir. Això ens vincula a una proposta que es va repetir durant la formació que vam organitzar des de la XEPC el febrer de 2022, la d'actuar davant d'una crisi de percepció de seguretat, fomentant la coneixença, la construcció de confiança i la relació entre el

veïnat, incloent-hi sectors exclosos o que són assenyalats com a origen de la sensació d'inseguretat, en trobades i projectes que versin sobre qüestions constructives, que empoderin i que puguin despertar un enteniment comú, en lloc d'abordar directament la qüestió de la seguretat. Considerant, a més, que aquest acostament té implicacions directes en la percepció de seguretat i inseguretat.

Des del nostre punt de vista, el propòsit de les accions de mediació ha de ser el de retornar a la comunitat la seva capacitat d'actuar i responsabilitzar-se -des d'una perspectiva transformadora i emancipadora- en els conflictes de seguretat i convivència, com a persones i grups més afectats, i alhora més interessats, en la cerca de solucions satisfactòries per a totes. És per això, que considerem la creació de departaments i àrees de mediació per part dels ajuntaments, com a accions en molts casos mancades d'una perspectiva transformadora sobre els conflictes, insuficients, infrafinançades, reactives, pràcticament aplicades només a problemes de convivència entre veïnes i poc arrelades, que sovint -amb excepcions com les de l'Hospitalet de Llobregat- no consisteixen a empoderar o acompanyar processos comunitaris, sinó que són fets aïllats i efímers. Alhora, considerem una perversió del terme mediació la seva adopció per part de cossos policials. Si bé tota reducció de respostes violentes i punitives a conflictes socials i polítics és una bona notícia, en el cas del seu ús per part de cossos policials, considerem que una mediació no és neutral, ni aplicable entre dos actors que mantenen una relació de desigualtat estructural i abús de poder, però també perquè actuar de forma reactiva quan el conflicte ja ha esclatat o contra una expressió de protesta social no és una mediació, és un xantatge per expulsar un conflicte de l'espai públic i es duu a terme des d'una perspectiva d'ordre públic i no de seguretat integral.

En el seu lloc, apostem per iniciatives i propostes que fomenten la cooperació, la solidaritat, la responsabilitat col·lectiva i els vincles intergeneracionals i entre grups i persones diverses, abordant les situacions diferents de vulnerabilitat i abandonament institucional, empoderant les comunitats i promovent la seva autonomia, la capacitat de gestionar de forma transformadora els conflictes que les travessen, en lloc de fomentar la dependència de la institució i de la policia. Que passin, per exemple, per reforçar les àrees de mediació, però sobretot per formar joves i persones referents de la comunitat com a mediadores, facilitadores i educadores de carrer, que puguin actuar en casos de delictes lleus, petita delinqüència, vandalisme o problemes de convivència. Creant, alhora, espais deliberatius i de decisió sobre seguretat i altres aspectes relacionats (salut pública, planificació urbana i disseny d'espais, atenció a violències) veritablement participatives, que incloguin tots aquells actors

que tenen un paper en els conflictes urbans i que sovint són exclosos (joves, persones migrades, treballadores sexuals, persones sense llar, persones que viuen okupant, etcètera) i sobre les quals autors com Dammert (2005), alerten sobre la importància de fer participar i considerar les opinions dels considerats “altres” i la seva visió sobre les necessitats i problemes de seguretat i convivència dins la comunitat. Tot plegat, per construir formes de gestió i transformació de conflictes que ens permetin, progressivament, confiar en les eines i la potencialitat de les nostres veïnes per a fer-nos sentir més segures contribuint a frenar l’expansió innecessària i interessada de funcions policials.

7. Justícia transformativa per estar més segures

Èticament, abocar cada cop més persones a la marginalitat penitenciària implica un acte més de venjança que no pas de justícia. I més, tenint en compte que la presó fracassa en la seva funció rehabilitadora i molts dels penats en lloc de sortir amb més eines i recursos per fer front a la situació en la qual es troben, surten trastocats i amb l’entorn social més desestructurat. La majoria de persones que acaben a la presó provenen de les classes socials econòmicament empobrides i han estat condemnades per delictes (contra la salut pública i contra el patrimoni i l’ordre socioeconòmic) que tenen molt a veure amb la pobresa. Tal com diu Jeffrey Reiman: “el sistema de justícia penal excusa i ignora els delictes dels rics que produeixen profunds danys socials, mentre que al mateix temps criminalitza els comportaments dels pobres i dels no blancs, inclosos aquells que en prou feines produeixen danys socials”. El sistema punitiu està pensat per mantenir els privilegis dels més rics, no per solucionar els possibles conflictes que sorgeixen en qualsevol societat.

Però és que més enllà de l’ètica, la criminalística ofereix una manca total d’evidències que demostrin que en bona part de delictes una major punitivitat suposi una reducció de la criminalitat. Diversos informes⁽²⁾ exposen

(2) Francis T. Cullen, Cheryl Lero Jonson, Daniel S (2011). *Prisons Do Not Reduce Recidivism: The High Cost of Ignoring Science*. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0032885511415224?journalCode=tpjd&>

que passar més temps a la presó augmenta les possibilitats de delinquir. En la majoria de casos la presó ni tan sols té un efecte dissuasiu, perquè la majoria de delictes es produeixen per actes impulsius o per causes estructurals enquistades.

A més a més, el sistema punitiu ni tan sols serveix per acompanyar aquelles persones que han estat les visiblement més afectades per l'eclosió d'un conflicte. L'acció del sistema judicial es limita a jutjar l'episodi delictiu de manera unilateral i coercitiu sense immiscir-se pel context en el qual ha sorgit ni produir cap mena de transformació en les causes estructurals. Durant el procés, a més a més, es preocupa rarament per la reparació de la situació, ja que centra l'interès a trobar el presumpte culpable de la situació i en aplicar una condemna.

La finalitat de la justícia hauria de ser reconèixer i reparar el mal generat i establir mecanismes que garanteixin que no es torni a repetir. Per dur a terme aquesta finalitat hem de qüestionar la lògica punitiva tal com la presó que és la seva expressió més significativa i incompatible amb una societat radicalment democràtica. Entenem que el sistema judicial tal com està muntat en lloc d'oferir solucions es converteix en una peça més del cicle de violències recíproques que generen i perpetuen la situació d'inseguretat. Però llavors, quines opcions tenim?

Hi ha diferents nocions i praxi de justícia, tantes com posicions des de les quals se'n construeix la definició (en funció de la ideologia, la cultura, els objectius, els interessos, els projectes polítics, el lloc en les relacions de poder, etc.). Una de les aportacions que volíem aflorar vindria del què podríem denominar com a justícia transformativa (en altres indrets apareix com a responsabilització comunitària) que intenta oferir canvis en els sistemes socials plantejant alternatives a la justícia penal en casos de violència interpersonal.

La justícia transformativa parteix de la base que un conflicte entre dues parts mai és un assumpte de només dos individus com si fossin aïllables de la resta, sinó que prové i afecta tota la comunitat. És conscient que les comunitats no són neutres i que s'han de posar sobre la taula els diferents factors de desigualtat (gènere, classe, ètnia, edat, sexualitat, identitat nacional, llengua, entre altres). A més de tenir en compte les causes estructurals de l'eclosió del conflicte, la justícia transformativa l'interpreta com una oportunitat educativa i relacional.

També trenca l'imaginari que pressuposa que qualsevol persona que ha estat víctima d'una situació desagradable, el què desitja és que hi hagi venjança cap a qui li ha generat dolor plantejant altres opcions de viure-ho

possibles. La justícia transformativa (a diferència de la mediació o la facilitació de conflictes) actuaria quan el dany està fet, tot i que la seva visió pedagògica continuaria tenint un efecte preventiu d'accentuació de les violències o d'aparició de noves.

La justícia transformativa no parteix d'una visió restriccionista de la participació en unes poques persones, sinó que busca la participació de tota la comunitat i entén que s'ha de dotar de diferents eines i mecanismes. La gestió col·lectiva del conflicte requereix recursos humans i materials i són importants els processos individuals i col·lectius (cap a fora i cap a dins), per treballar la relació amb la culpa, el patiment, les diferències i/o els conflictes, així com eines per impulsar i avaluar aquests processos des d'una mirada crítica cap a les estructures d'opressió, que desmunti les lògiques dualistes (bo-dolent, jutge-culpable, raó-emoció) i es basin en el respecte, la reciprocitat i la solidaritat.

En el moment de dur a terme la gestió és imprescindible l'observació, l'escolta activa i proposar fulls de ruta que tinguin en consideració la totalitat del context i promoguin la no repetició. També s'han de generar espais per sanar la comunitat posant atenció a les necessitats i tempos de qui ha patit el dany. Ens queda molt per millorar, exigir i pensar en relació amb els recursos, cures i xarxes per protegir les víctimes. El diàleg i la negociació són les eines per assolir un consens o un acord per a la resolució d'un conflicte, però no hi ha procés negociador sense cessions per part de les parts implicades. Normalment, qui està disposat a més cessions és qui té més interès en la resolució del conflicte.

Un dels col·lectius que més ha teoritzat sobre la justícia transformativa ha estat Creative Interventions⁽³⁾, que ha sistematitzat algunes de les intervencions creatives que han sorgit des de les comunitats per gestionar situacions de violència interpersonal. Parteixen de la base que moltes vegades les persones que presencien situacions de violència són amics, familiars o membres de la comunitat i que per tant, són subjectes actius en el procés de reparació, ja que són aquestes mateixes les que poden buscar solucions més significatives i efectives perquè no es tornin a produir. A més a més, la gestió col·lectiva d'aquestes situacions enfortirien les habilitats i aptituds de les comunitats per prevenir violències en el futur.

(3) *Creative Interventions* (2009). *Toolkit, una Guía Práctica para Terminar con la Violencia Interpersonal*. <https://www.creative-interventions.org/wp-content/uploads/2020/10/toolkit-completo.pdf-fabs/10.1177/0032885511415224?journalCode=tpjd&>

Però, com es podria traslladar això a la pràctica?

Imaginem que alguns dels xavals del nostre barri amb els que tenim relació cometen un robatori amb força i són enxampats. Imaginem que més enllà de la resposta ordinària (judicial i policial) es realitza un acompanyament dels xavals en tot el procés. Que a part de preocupar-nos pel que han fet, ens preocupem per la situació que tenen a casa, els donem suport davant els abusos de poder que solen ser intrínsecs a tot procés punitiu. Que els mostrem referents que han passat per situacions similars i que han optat per altres opcions de guanyar-se la vida o de ser respectats pel grup. Que a més a més, els presentem persones amb les quals es puguin identificar que els hi expliquin què ha suposat per elles passar per un atracament. Que, per altra banda, tenim la capacitat d'anar al comerç on s'ha donat la situació de violència, parlar-los de l'estructura col·lectiva de la qual formem part, exposar la situació personal que viuen els xavals per generar empatia i preocupar-nos per si necessiten alguna cosa. Que els podem oferir suport psicològic si és necessari (o lluitar perquè se'ls hi ofereixi a escala pública) o acompanyament durant els primers dies que pot envair la por a l'experiència viscuda. Que en lloc de fer que les víctimes se sentin soles i aïllades, trobin un suport que els allunyi la por i en aquest suport se sentin part de la comunitat. Segurament és molt imaginar, però potser no tant.

Tot i que justícia, pau i convivència són grans paraules, creiem que la millor manera de construir-les és de baix cap a dalt, ja que, a més d'exigir a les institucions públiques la responsabilitat que els correspon, és fonamental influir en el pensament i les accions de la comunitat i així transformar-la.

Bibliografia:

- LDD15x04. Policia y Securitismo II: Policia y desigualdad. https://www.ivoox.com/ld-15x04-policia-securitismo-ii-policia-y-audios-mp3_rf_77890953_1.html
- Dammert, L. (2005). 'Prevención comunitaria del delito en América Latina: desafíos y oportunidades'. *Desafíos*, vol. 13, julio-diciembre, 2005, pp. 124-156. Universidad del Rosario, Colombia
- Folger, J. (2008). La mediación transformativa. Preservación del potencial único de la mediación en situaciones de disputas. *Revista de mediación*. Any 1. Nº 2. Octubre 2008.
- García, S. (2021). *Metropolice*. (1a ed.). Traficantes de sueños.
- Hooks, B. (2017). *El feminismo es para todo el mundo*. Traficantes de sueños.
- Francis T. Cullen, Cheryl Lero Jonson, Daniel S (2011). *Prisons Do Not Reduce Recidivism: The High Cost of Ignoring Science*.
- L'aparença no és motiu. Identificacions policials per perfil ètnic a Catalunya (2018). Informe de SOS Racisme Catalunya i plataforma d'entitats Pareu de Parar-me
- Controles de identidad racistas en Madrid (2011). Informe de las Brigadas Vecinales de Observación de Derechos Humanos .
- <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0032885511415224?journalCode=tpjd&https://vientosur.info/category/revista/vientosur-no-168/>
- https://brigadasvecinales.org/wp-content/uploads/2011/11/INFORME_BRIGADAS_2011.pdf
- Vitale, Alex S. (2021). *La fi del control policial*. (1a ed.). Tigre de Paper.
- Whitzman, C. (2008) . *The Handbook of Community Safety, Gender and Violence Prevention. Practical Planning Tools*. Londres, Earthscan

estructurespopulares.org

Xarxa d'Estructures Populars i Comunitàries